کارڵ مارکس پاش ٢٠٠ ساڵ: پێنج ئایدیای بنەڕەتی

نووسینی: ئاژانسی فرانس پرێس
وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

-————————

لە دیدی خەڵکانێکەوە ڕێبازێکی دادپەروەرانەیە بۆ کۆمەڵگە، لە ڕوانگەی خەڵکانێکی تریشەوە بنەمای دەرکەوتنی ڕژێمە تۆتالیتارەکانە. مارکسیزم بە ڕۆشنی خۆی بەیان کردووە لە لە مانیفێستی کۆمۆنیست و هەر سێ بەشەکەی کاپیتالدا.

گرنگ بەلای" کارڵ مارکس"ەوە بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسی بوو لەلایەن کرێکارانەوە

بیرمەند و سیاسەتمەداری فەرەنسی ڕایموند ئارون نووسیتی: " دەکرێت شرۆڤەی کارەکانی کارڵ مارکس بکرێت لە پێنج خولەک، پێنج کاتژمێر، پێنج ساڵ یان نیو سەدەدا"
لێرەدا هەر پێنج کاکڵە فکرەکەی بیرمەندی کاریگەری ئەڵمانی دەخەینە ڕوو لە یادی دووسەد ساڵەی لە دایکبونیدا.

" خەباتی چینایەتی"

لە مانیفێستی کۆمۆنیست هاتووە، کە لەگەڵ ئەنگێڵز لە ١٨٤٨ نووسیویانە: " مێژووی کۆمەڵگە، مێژووی خەباتی چینایەتی بووە."
مارکس بڕوای وابوو خەباتی بنەڕەتی لە نێوان بەشەرەکان خەباتە لە دژی دەسەڵات کە لەلایەن بۆرژوازییەوە بەڕێوەدەبرێت و دەستی گرتووە بەسەر هۆکارەکانی بەرهەمهێناندا وەکوو کارگەکان و کێڵگەکان و کانزاکاندا، چینی کرێکار یان پرۆلیتاریا ناچارە بە فرۆشتنی هێزی کاری.
لە دیدی مارکسدا ئەم ململانێیەی نێوجەرگەی سەرمایەداری – کۆیلە دژ خاوەن کۆیلە، جوتیار دژ بە دەرەبەگ و کرێکار دژ بە خاوەنکار بە ناچاری ئەم سیستەمە لە ناودەچێت و بەدوای خۆیدا سۆشیالیزم وەدی

دەنێت و لە کۆتایشدا کۆمۆنیزم جێکەوتە دەبێت.

” دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا”

ئەم فکرەیە لە داهێنانی سۆشیالیستی شۆڕشگێڕ ” جۆزێف وایدەمایەر” بوو کە پاشتر مارکس و ئینجلز تەبەنییان کرد کە ئامانج لەی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسییە لەلایەن چینی کرێکارەوە.
قۆناغێکە تێیدا گوزەر دەکرێت لە سەرمایەدارییەوە بۆ کۆمۆنیزم کە هەموو ئامرازەکانی بەرهەمهێنان لە بواری تایبەتەوە دەگۆڕدرێت بۆ بواری گشتی، بەڵام هێشتا دەوڵەت هەرماوە . واتە سەرکوتکردنی “بەرەی دژە شۆڕش” وەک ئەوەی بەلشەفەکانی ڕووس پێی هەستان لە ۱۹۱۸.
لینین لەو بارەوە نووسیتی: ” پارێزگاریکردن و زەمانەتکردنی سەرکەوتنەکان لە ڕێی توندو تیژییەوە” هەر بۆیە پاش شۆڕشی ئۆکتۆبەری ۱۹۱۷ دەسەڵات بە ئاراستەی سەرکوتکردندا ڕۆشت.

“کۆمۆنیزم”

مارکس و ئەنجلز پێکەوە لە ساڵی ۱۸٤۸مانیفێستی کۆمۆنیستیان نووسی، لە کاتی وروژانی شۆڕشەکانی ئەوروپا.
لە ۱۸۷۲ بەشێوەیەکی بەربڵاو کەوتە بەردەستی خوێنەران و لە سەدەی بیستیشدا وەکوو کانونی سۆڤیاتەکان پێیڕەوکرا.
ئامانج بە لای مارکسەوە بەدەستەوە گرتنی دەسەڵاتی سیاسییە لەلایەن چینی کرێکارەوە و نەهێشتنی موڵکدارێتی تایبەت و لە کۆتاییدا بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی بۆ چین.
بەپێی تیۆری ماتریالیزمی مێژوویی مارکس، کۆمەڵگا بە شەش قۆناخدا تێدەپەڕێ: کۆمۆنەی سەرەتایی، کۆیلایەتی، دەرەبەگایەتی، سەرمایەداری، سۆشیالیستی لە کۆتایشدا کۆمۆنیزمی زانستی بێ دەوڵەت.
لەڕاستیدا، نەهێشتنی موڵکدارێتی تایبەت و دەستگرتن بەسەر زەوییە کشتوکاڵییەکاندا بوو بە هۆکاری مردنی ملیۆنەها کەس، بە تایبەت لەسەردەمی دەسەڵاتی جۆزێف ستالین لە ڕووسیاو ماوتسی تۆنگ لە چاینە.

“نێونەتەوەیی – ئینتەرناسیۆنالیزم”

” کرێکارانی جیهان یەکگرن” بەناوبنگترین و پێکەدەنگترین هاوارە، کە لە کۆتایی مانیفێستدا بانگەواز دەکات بۆ بنیات نانی سیستەمێکی سیاسی کە سنووری نەتەوەییەکان ببەزێنێ.

ئەم بیرۆکەیە لەناو جەرگەی ئینتەرناسیۆنالی سۆڤیەتدا توانی پەل بهاوێ بۆ دوورترین وڵاتەکان لە ڕووی جۆگرافیاوەو چارەنووسیان لەیەک گرێبدات وەکوو: یەکێتی سۆڤیەت، ڤێتنام و کوبا، هەروەها هێزە چەکدارە شۆڕشگێرەکانی کۆلۆمبیا (FARC) یان پارتی کرێکارانی کوردستان (PKK) هەروەها بزووتنەوەکانی دژی عەولەمە – -anti-globalization movements .

” تلیاکی گەلان “

مارکس پێی وابوو ئاین وەکوو تلیاکە، یارمەتی چەوساوەکان دەدات بۆ تەحەمولکردنی هەژاری و نەهامەتیەکانیان لە بەرانبەر خەونێکی جواندا.
ئەم وتەیە کە بەزۆری دەوترێتەوە ” ئاین تلیاکی گەلانە” لە بنەڕەتدا لە پێشەکی کتێبێکی مارکسدا هاتووە بە ناوی: ” بەشدارییەکی ڕەخنەگرانە لە فەلسەفەی هیگل بۆ حەق “.
وتەکە بەتەواوی لەوێدا دەنووسێن: ” ئاین هەناسەی خەڵکی چەوساوەیە، دڵی دونیایەکی بێ دڵە، ڕۆحی بارودۆخێکی بێ ڕۆحە، ئاین تلیاکی گەلانە”.
ئەم ئایدیایە وەک بیانویەک زۆر دەندانە بەکار هێنرا دژی ئاینەکان لە ڕوسیا و چاینە و ئەوروپای ڕۆژهەڵات.
بەشێک لە خەڵکی سەکیولار ئاماژە بەوە دەکەن کەوا مارکس پێیوابووە ئاین یەکێکە لە هۆکارەکانی کۆیلایەتی پرۆلیتاریا، ڕەنگە مارکس سەری لەوە سوڕبمێنێ کە چۆن ئاتەئیزمی ڕادیکاڵ بێتە پرەنسیپێکی بنەڕەتی لە ڕژێمە کۆمۆنیستەکاندا.

مەی ١٠، ٢٠١٨
سەرچاوە:

https://www.ndtv.com/world-news/karl-marx-200-years-on-five-core-ideas-1847487

ئەم بابەتە لە ژمارەی 1128 ی ٢٢ی ئەیاری ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان بڵاوبۆتەوە.